

מסורת הש"ס

- ראה סנהדרין נט,א.
- חולין קכא,ב ועד סוף הענין).

גרסות

עד כאן לא איבעיא לן בכתהיי: עד כאן לא איבעיא ליה.

רב אחא בר רב בכתיימי: רב אחא בר רבא.

לא הדר ביה ורבי זירא לדבריו דרבא יש בכתיי: לא הדר ביה רבי זירא ולדבריו דרבא.

כיון דאיכא שחיטה מעלייתא בחלק מכתהיי: כיון דשחיטה מעלייתא היא.

אחד גוי בכתיימי ועוד: ואחד גוי.

מי [האם] מצטרף סימן ראשון בשחיטה לסימן שני לטהרה על כל פנים מידי נבלה או לא? ועל כל פנים, עד כאן לא איבעיא לן [לא נשאלה לנו, לר' זירא] השאלה, כשניקבו בני המעיים לאחר שנשחט סימן אחד, אלא כדי לטהרה מידי נבלה, אבל באכילה היא אסורה, שטריפה היא. ומכאן שחזר בו ר' זירא ממה

שאמר שאם נולדו בבהמה סימני טריפה לאחר שחיטת הקנה אין היא נאסרת משום טריפה. אמר ליה [ג] רב אחא בר רב לרבינא: דלמא [שמח] לעולם לא הדר ביה [לא חזר בו] ר' זירא, וגם מתחילה היה סבור שהיא נעשית טריפה לאחר שחיטת סימן אחד, ור' זירא שאמר לרבא: מאחר שנולדו בה סימני טריפה התרת, מה לי בריאה מה לי בבני מעיה — לדבריו, לפי שיטתו, של רבא קאמר [הוא אומר]. שחילק כן בדעת ריש לקיש, וליה לא סבירא ליה [ואולם לו לר' זירא עצמו הוא אינו סבור כן], אלא לדעתו, גם לאחר שנשחט סימן אחד בבהמה הריהי נעשית טריפה.

א ושבים לדבריו של ריש לקיש, שלאחר שנשחט הקנה נחשבת הריאה כמי שניטלה מן הבהמה ו"מונחת בסל", ואם ניקבה קודם שנגמרה השחיטה — אין זה עושה את הבהמה טריפה. אמר רב אחא בר יעקב, שמע מינה [למד ממנה] מדבריו של ר' שמעון בן לקיש: מזמנין את ישראל על בני מעיים של בהמה שנשחטה, שיבוא ויאכל עמו, ואין מזמנין את הגוים על בני מעיים של בהמה שנשחטה, מפני שהם אסורים עליהם באכילה. מאי טעמא [מה טעם הדבר]? אצל ישראל שבשחיטה תליא מילתא [תלוי הדבר]. שהשחיטה שציותה התורה היא המתירה את הבהמה באכילה, כיון דאיכא [שיש] שחיטה מעלייתא [מעולה, כשרה] שנשחטו רוב שני הסימנים — אישתרי להו [הותרו

להם] בני המעיים, אף שהבהמה עדיין לא מתה לגמרי. ואילו גוים שבנחירה [בהריגה] של הבהמה סגי להו [די להם], כדי שלא לעבור על אכילת אבר מן החי, שגם הם אסורים בו, הואיל ובמיתה תליא מילתא [תלוי הדבר], ורק אחרי שהבהמה מתה לגמרי היא מותרת להם, ולא על ידי שחיטה, הני [אותם] בני מעיים, שלאחר שחיטת הסימנים נחשבים כאילו הוצאו מגוף הבהמה בעודה חיה — כאבר מן החי דמו [נחשבים], ולכן הם אסורים עליהם באכילה. אמר רב פפא: הוה יתיבנא קמיה [הייתי יושב לפני] רב אחא בר יעקב, ובעי דאימא ליה [ורציתי לומר לו]: לפי דבריך הרי זה תמוה, מי איכא מידי [האם יש דבר] שלישראל שרי [מותר] ולגוי אסור? ולא אמרי ליה [ולא אמרתי לו]. לא שאלתי אותו שאלה זו, מפני דאמינא [שאמרתין] בלבי: הא טעמא קאמר [הרי טעם הוא אומר לדבריו], ומה לי לשאול. ומעירים: תניא [שנויה ברייתא] שלא כדברי רב אחא בר יעקב: הרוצה לאכול מבהמה עוד קודם שתצא נפשה, שעשה כן לשם רפואה — חותך כזית בשר מבית [ממקום] השחיטה ומולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה, וממתין לה עד שתצא נפשה ואוכלו, ודבר זה אחד גוי ואחד ישראל מותרין בו. משמע שאין חילוק בזה בין ישראל לגוי. ומעירים: מסייע ליה [ל] הדבר לרב אידי בר אבין, שאמר רב אידי בר אבין אמר ר' יצחק בר אשיאן: הרוצה שיכריא ויתחוק, חותך כזית בשר מבית שחיטתה של בהמה ומולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה,

נח דברי הכל מוזהרין על הטמא כטהורין. בשלמא לרבנן, אף על גב דאין ישראל דלישראל שרי ולגוי אסור. אלא לרבי מאיר דאמר דאין נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד, והא איכא אבר מן החי דחיות ועופות הטהורין, דלישראל שרי ולגוי אסור! וכי תימא דלא חיישינן, כיון דסתם אבר מן החי אסור לישראל, אם כן מאי פריך התם בפרק "ארבע מיתות" [סנהדרין נט,א], מגזל דפחות משהו פרוטה? ויש לומר: דמכל מקום אבר מן החי דיידוהו אסור דבעיא שחיטה. אף על גב דגוי אסור ויחונן דחצי שיעור אסור מן התורה. ולריש לקיש דאמר חצי שיעור מותר מן התורה — דלמא לית ליה ההוא כללא, אלא סבר לה כמאן דאמר הכא: אין מזמנין גוים על בני מעיים.

עיונים

מי מצטרף סימן ראשון לסימן שני וביחס לשאלה זו השיבו (להלן ט,א), שהואיל ולגבי העובר עצמו הצטרפו שני הסימנים כדי להתירו באכילה, אין לומר שלא יצטרפו להוציא את היד מידי נבילה. ואם כן יש ללמוד מכאן לגבי בני מעיים שניקבו בין סימן לסימן, שהסימן הראשון מצטרף לסימן השני, הואיל ובסימנים עצמם לא היה פגם במהלך השחיטה (רש"י).

ור' זירא לדבריו דרבא קאמר רש"י פירש שהכוונה היא לשאלתו של זירא "בני מעיים שניקבו בין סימן סימן מהו", שהיא נשאלה לפי שיטתו של רבא, שלדעת ריש לקיש אם ניקבו בני מעיים בין סימן לסימן — הרי זו טריפה. ועל כך שאל ר' זירא האם מועילה השחיטה על כל פנים להוציאה מידי נבילה. ואולם ר' זירא עצמו סבור שלדעת ריש לקיש אין כלל טריפה לחצי חיות, וכפי שטען לעיל "מאחר שהתרת [כשנולדו בה סימני טריפה בין סימן לסימן] מה לי בריאה מה לי בבני מעיים". אבל לשיתת ראשונים אחרים (וכך הפירוש בפנים), ההתייחסות כאן היא לדבריו של ר' זירא "מה לי בריאה מה לי בבני מעיים". ופירוש הדברים הוא, שכונתו של ר' זירא היתה רק לערער על הסברו של רבא לדברי ריש לקיש, אבל ר' זירא עצמו חלוק על ריש לקיש, והוא סבור שיש טריפה לחצי חיות, ובכל מקרה שאירעה טריפה לאחר שחיטת סימן אחד — טריפה היא (ראה תוס' בעמוד הקודם, ר"ג, וכן הביא הרשב"א בשם ה"ח). ומחלוקת זאת נוגעת גם לפסיקת ההלכה בענין זה (ראה "אורח ההלכה" בעמוד הקודם).

שמע מינה מדרבי שמעון בן לקיש מזמנין ישראל על בני מעיים וכו' והכוונה היא לשיתת ריש לקיש כפי שהסבירה רבא, שאם ניקבה הריאה לאחר שנשחט הקנה — אין זו טריפה, מפני שהיא נחשבת אז כמונחת בסל, ולא כחלק מגוף הבהמה. ומדברי רש"י משמע שרוקא בריאה מדובר, לפי ששחיטת הקנה התירה אותה, ושוב אינה אסורה על ישראל, אבל המעיים — הרי אינם מותרים אלא לאחר שנשחט גם הוושט. ומה שהוזכרו כאן בני מעיים — מפני שכך הדרך להזמין לאכול על בני מעיים (וכאן הכוונה לכלל האיברים הפנימיים, ובכללם הריאה, ולא ל"דקין" בלבד), או שהוזכרו בני מעיים מפני שעיקר החידוש הוא שלגוי גם בני המעיים אסורים (ראה מהר"ם לובלין).

השוהט

פרק שני

חולין

לג ע"א

מי מצטרף ראשון לשני — הואיל וגם הוא לטהר נשחט, או לא. ופשיטת התם: אם מצטרף סימן ראשון לסימן שני להחיר שאר העובר נאכילה, לא יצטרף עמו לטהר אותו אכר מידי נבלה? ולענין ניקבו בני מעיים נמי תפשוט דמצטרף, דלא מהני חילוק לפסול בשחיטה, הואיל ובסימנין לא אימילוד ריעותא. עד כאן לא איבעיא כו' — והשתא אהדרינן לשמעתינ דאמרינן: הדר ציה רצי זירא מההיא דלעיל. מדצעי: מכו לטהרה מידי נבלה — מכלל דפשיטא ליה דאיטרפא נעקיפה דביני ציני. לא הדר ביה — ופשטא ליה לרבי זירא דאף נאכילה שריא, דאין טרפה לחצי חיות. והא דצעי רצי זירא לענין טוומאה. לדבריו דרבא — דאמר לעיל: לא אמר ריש לקיש אלא צריאה, אצל צבני מעיים טרפה, מיבעיא ליה לרבי זירא אם טהורה מיהא מידי נבלה או לא. מדריש לקיש — דאמר: כיון שנחתך קנה הוי ריאה כמנחא דניקולא, שמע מינה אין מומנין גוי על בני מעיים, משום ריאה, דהוי כמי שהוליאה מן הצהמה בעודה מפרכסת. וגוי לאו בשחיטה תלי היתר אכילה דידיה, שלא הוזכרה שחיטה אלא, ואכר מן החי נאסר להן, ואין יולאה להן מידי אכר מן החי עד שתמות. אצל לישראל יתה מידי אכר מן החי על ידי שחיטה. הוה יתיבנא קמיה דרב אחא — כי אמר להא מילתא, ולא אמרי ליה — ונחמתי צעמי ולא הקשיתי לו. הררצה לאכול כו' — משום דמעלי, כדאמר לקמן שמוך: הרוצה שיכריא. מבית השחיטה — שאינו מחוסר הפשט, ויכול לתוטכו מיד קודם יציאת הנפש. וממתין לה עד שתלך נפשה, דאמרינן צ"לריבע מיתומ" (סנהדרין סג,א): מנין שאסור לאכול מן הצהמה קודם שתלך נפשה? תלמוד לומר: "לא תאכלו על הדם". אחד גוי כו' —

ולא אמרינן צמיתה תליא מילתא, והויא אכר מן החי לגבייהו. והיינו דלא כרז אחא. ומדיחו יפה יפה — מפני שעדין נבלה דהם ללאח ולא ילא.

תוספות

מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה — הא דלא אדכר הדחה קמיייתא — כגון דחלליה בי טבחי, כדאמר בפרק "יכל הבשר" (חולין קיג,א). אי נמי, משום דאירי בבשר בית השחיטה, ולא הוצרך להזכיר. ולקדריה איירי. אי נמי, מיירי לצלי. אף על גב דלצלי לא בעי מליחה, שאני הכא שנחתך קודם שתצא נפשה מבית השחיטה, ועדיף מבשירא דאסמיק בפרק "כיצד צולין" (פסחים עד,ב).

אחד גוי ואחד ישראל מותרין בו — משמע דטעמא מישום מידי דלישראל שרי ולגוי אסור. ותימת, דבפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נט,א) פריך: והא איכא יפת תואר! ומשני: שאני גוים דלאו בני כיבוש נינהו. והכא נמי, שאני גוים דלאו בני שחיטה נינהו, כדאמר לעיל! ואין להקשות מהא דאמר פרק "ארבע מיתות" (שם נח,ב): גוי ששבת חיוב מיתה, וכן העוסק בתורה. בדבדר שהוא מצוה לישראל לעשות לא שייך למימר: "מי איכא מידי דלישראל שרי" וכו'. ואף על גב דאמר: אפילו ששבת בשני עבבת חיוב, מכל מקום לא דמי, הואיל ויש מצוות שביתה לישראל כמו בשבת. ואף על גב דבן נח נהרג על העוברים כדאמר התם, וישראל אינו נהרג, נהי דפטור מכל מקום לא שרי. ואם תאמר: דבפרק "גיד הנשה" (חולין קב,א) דפליגי אם נוהג אבר מן החי בטמא, ואמרינן: מחלוקת בישראל, אבל בבני מוזהר על אבר מן החי דטמא, מכל מקום אסיר ליה משום טמא, ולא אשכחת דלישראל שרי ולגוי אסור. והא איכא אבר מן החי דחיות ועופות הטהורין, דלישראל שרי ולגוי אסור! וכי תימא דלא חיישינן, כיון דסתם אבר מן החי אסור לישראל, אם כן מאי פריך התם בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נט,א), מגזל דפחות משהו פרוטה? ויש לומר: דמכל מקום אבר מן החי דיידוהו אסור דבעיא שחיטה. אף על גב דגוי אסור ויחונן דחצי שיעור אסור מן התורה. ולריש לקיש דאמר חצי שיעור מותר מן התורה — דלמא לית ליה ההוא כללא, אלא סבר לה כמאן דאמר הכא: אין מזמנין גוים על בני מעיים.

ואין מזמנין גוים משום "ולפני עור לא תתן מכושל" (ויקרא יט, יד), שהרי הגוים נצטוו על איסור אבר מן החי (סנהדרין נ,א. ראה פסחים כב,א). **מי איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור** שהרי התורה ניתנה לישראל כדי שיתקדשו יותר ולא כדי להקל עליהם (חתי"ס, ועיי"ש). **דאמונא הא טעמא קאמר** ומכאן שיש מקום לטענה "מי איכא מידי" וכו' רק במקום שאין טעם לדבר (רשב"א). וכאן הרי יסודו של הדבר הוא במה שישראל נצטוו על השחיטה, ואילו הגוים רשאים לאכול בהמה בכל דרך של הריגה, ולכן רגע המיתה הוא הקובע. והגמרא במקום אחר (סנהדרין פו,א) עסקה בשאלה זו ביחס לדינים אחרים שיש בהם היתר לישראל ואיסור לגוים, והשיבו כי דברר שהגוים לא שייכים בו אין מקום לטענה זו (וראה בתוס'). והא דארי"ש כי ביחס לשחיטה אין לומר כן, מפני שגם הגוים צריכים להרוג את הבהמה כדי להתירה מידי איסור מן אבר החי, בדומה לשחיטה של ישראל, ולכן שייכת בה הטענה "מי איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור".

וממתין לה עד שתצא נפשה שאף שהשחיטה עצמה נשלמה, עדיין אסור לאכול מבשר הבהמה עד שתצא נפשה, שנאמר: "לא תאכלו על הדם" (סנהדרין סג,א).

אורח ההלכה

הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה אסור לאכול מן השחטה כל זמן שהיא מפרכסת, והאוכל ממנה קודם שתצא נפשה עובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל "לא תאכלו על הדם". ומכל מקום, מותר לחתוך ממנה בשר אחר השחיטה קודם שתצא נפשה, ומולחו יפה ומדיחו יפה יפה ומניחו עד שתמות, ואחר כך יאכלנו. ולאחר שמתה מותר להאכילה לגוים, שאין לך דבר שהותר לישראל ואסור לגוי (ט"ז). כברייתא בגמרא, ושלא כרב אחא בר יעקב. ונחלקו הפוסקים האם מותר להאכיל לגוי בהמה שנפסלה בשחיטתה ולא הותרה לישראל (ראה פתחי תשובה). (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"א ה"ב. שו"ע יו"ד כו, א).

משנה בידיים מסואבות – כלומר, בלא נטילה, דגורו עליהם להיות שניות.

ועגמלא פריך: אפילו הוכשרו נמי, אין שני עושה שלישי צמולין! הוכשרו בשחיטה – מגו דשריא שחיטה להך גשר מידי אבר מן החי, משויא ליה נמי אוכלא לגבי טומאה.

גמרא כי לא יצא מהן דם כשרה

– בתמיה, זריקת דם הוא דשריא להו, דכתיב (דברים יג): "ודם זבחין ישפך", והדר: "והנשר תאכל". שאינו מכשיר – אס נפל על הזרעים. דם הנשפך כמים – הוי כמים. דקיימא לן חיבת הקדש מכשרתן – למיהוי אוכלא ולקבולי טומאה, דמינא נפסקמיס (לה,ה): "והנשר" – לרעות עלים ולזונה, דאף על גז ללא אוכלא נינהו – מינת הקדש משויא להו אוכלא. בכסף מעשר – צירושלים, דכתיב (דברים יד): "ונתת הכסף וגו', ואשמועינן דשני עביד זהו שלישי, ללא כרבי מארי.

תוספות

השוהט בהמה חיה ועוף ולא יצא כוי – משמע דדם חיה ועוף מכשירין. וקשה להרב רבינו יעקב מאורלייניש: דבגמרא דריש דדם קדשים אינו מכשיר מדכתוב "על הארץ תשפכנו כמים" – דם הנשפך כמים מכשיר כוי. ובפרק "כסוי הדם" (חולין פד,א) אמרינן דלא אמרינן בהמה בכלל חיה לכסוי, משום דכתיב "על הארץ תשפכנו כמים", מה מים לא בעי כסוי – אף האי נמי לא בעי כסוי, אלמא בדם חיה ועוף דכתיב כסוי לא הוי בכלל "תשפכנו כמים"! ויש לומר: דכל דם הנשפך על הארץ שאין מקבלים אותו בכלל, כגון דם חיה ועוף, הוקשה למים, בין לענין הכשר בין לענין פטור כסוי. אלא דלענין כסוי גלי רחמנא דדם חיה ועוף בעי כסוי, אבל מכל מקום הוקש למים לענין הכשר, כיון דנשפך על הארץ.

ונאכלין בידיים מסואבות – לצלי איירי, דלא בעי הדחה. אי נמי לקדירה, והודחו במי פירות.

דם שאינו נשפך כמים אינו מכשיר – הקשה הרב רבינו יעקב מאורלייניש, דבפרק "כל שעה" (פסחים כב,א) פריך: והרי דם, דכתב רחמנא "וכל נפש מכם לא תאכל דם", ותנן: אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרים לגננין לזבל! ומשני: אמר קרא "על הארץ תשפכנו כמים", מה מים מותרין בהנאה – אף דם מותר בהנאה. והשתא חיכי דייקי היתר הנאה מהאי קרא לדם קדשים: הא לא איתקש למים; ויש לומר: דמכל מקום כיון דדם חולין שרי בהנאה, אם כן אכילה דכתיב גבי דם היא אכילה ממנו.

עיונים

אחד גוי ואחד ישראל מותרין בו וטעם הדבר, מפני שהותרה לגמרי על ידי שחיטת ישראל, ומן הטעם האמור לעיל – שאין דבר שלִישראל הוא מותר ולגוי אסור (בהיג ועוד ראשונים רבים). ויש שאמרו שלפי טעם זה, רק לאחר שיצאה נפשה והותרה לישראל מותר להאכילה לגוי, אבל קודם לכן עדיין הדבר אסור עליו משום אבר מן החי. אבל מפרשים אחרים כתבו כי מותר שהשחיטה מתירה לישראל איסור אבר מן החי הרידה מתירה אותו גם לגוי, עוד קודם יציאת הנפש, וכיון שעל הגוי אין איסור ילא תאכלו על הדם" האוסר לישראל לאכול את הבשר קודם יציאת הנפש – נמצא שיותר להאכילו קודם שתצא נפשה (ראה תבואות שור סי' כד סק"ד). ומכל מקום כתבו ראשונים כי במקום שלא הועילה השחיטה לישראל, וכגון בבהמה טמאה, או אף בטהורה שנשחטה על ידי גוי – לא יצאה הבהמה מידי איסור אבר מן החי קודם שתצא נפשה, ואף הגוי אסור אז באכילתה שהרי לא הותרה לישראל (ראה רשב"א בתורת הבית).

השוהט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם וכו' כגון שלא שחט הוורידים הסמוכים לקנה ולוושט (ראה לעיל כז,א), ובא לומר שאין לחשוש לאיסור דם, כיון שהדם יוצא אחר כך במליחה (רי"ד), או משום שהדם שלא פרש אינו אסור (רשב"א בתורת הבית). ויש שהסביר כי בא להשמיענו שעיקר השחיטה אינו הוצאת הדם, כפי שניתן היה להבין מן הסוגיה לעיל כז,א (תוס' חיצוניות). והרמב"ם כתב כי החידוש הוא שאין אומרים שמא מתים היו בשעת השחיטה, ולכן לא יצא מהם הדם (הלכות מאכלות אסורות פ"ד הי"ג).

ומה שזכרו כאן גם חיה ועוף, בא להשמיענו שאין מדובר בקדשים, שהרי אין קרבן מן החיה, אלא בחולין, וכמבואר בגמרא. ועוד נזכרו חיה ועוף, להשמיענו שאף שיש בהם מצות כסוי הדם (ובבהמה אין, כמבואר בתחילת הפרק השישי להלן), מכל מקום אף שלא יצא מהם דם – כשרים הם (רשב"א ותוס' הרא"ש).

ונאכלין בידיים מסואבות הביטוי "סאב" משמש בארמית ביחס לטומאה. והכוונה כאן היא לסתם ידים, שלא ידוע שנטמאו, והן טהורות מדין תורה, ו"מסואבות" מדברי חכמים. שמדין תורה ידים כשלעצמן אינן טמאות (אלא כחלק מגופו של אדם, כשהוא נטמא מאב הטומאה), אבל חכמים גזרו על ידים שייטמאו ממגע של ולד הטומאה, וכן גזרו על סתם ידים שייחשבו כ"שניות לטומאה", שהן מטמאות את התרומה, והצריכום נטילה ברביעית מים כדי לטהרן. **לפי שלא הוכשרו בדם** דם הוא אחד משבעת המשקים, שרק אם באו על האוכלים הכשירו אותם לקבל טומאה, כפי שנאמר ביחס למים: יוכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם (של שרצים טמאים) עליו טמא הוא לכם" (ויקרא יא, לח), הסימנם "יד שחט דם" – יין, דם, שמן, חלב, טל, דבש, מים.

הוכשרו בשחיטה שמתוך שהועילה השחיטה לבשר להוציאו מידי איסור אבר מן החי שהיה בו, ולהתירו באכילה – הועילה גם להחשיבו כאוכל לכל ענין (רש"י). ויש שתמה: והרי גם אם אוכל הוא, עדיין צריך הוא הכשר משקה לקבלת טומאה! הוציע פירוש אחר לגמרי, שהוכשרו כבר בתחילת השחיטה לקבלת טומאה, שהרי אם היה מופסק את השחיטה באמצע היתה הבהמה נבילה (חבר בן חיים). ויש מן הראשונים שכתב ש"חיבת השחיטה", החשיבות שהיא נותנת להם לעשותה אוכל – היא המכשירה אותם. כמו שנאמר להלן ביחס לקדשים, שחיבת הקדש מכשירה אותם לקבל טומאה כאוכלים, למרות שלא באו עליהם מים (תוס' הריף). ויש שכתב כי גם לדעת ר' שמעון, שחיטה אינה מכשירה לקבלת טומאה אלא מדרבנן (רי"ג להלן לו,ב).

אמאי ידיים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין בהלכות טומאה קיימים כמה "אבות",

וממתין לה עד שתצא נפשה, ואחד גוי ואחד ישראל מותרין בו.

ב משנה השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם בומן השחיטה – מהרי"ם פ"ד ח"א – וכיון שלא יצא מהם דם הריהם נאכלין בידיים מסואבות (טמאות), כלומר, בלא נטילת ידים, לפי שלא הוכשרו לקבל

טומאה על ידי הדם, ואין אוכל מקבל טומאה אלא אם בא עליו אחד משבעה משקים, ובהם דם. ר' שמעון אומר: הוכשרו לקבל טומאה בשחיטה עצמה.

ג גמרא ומדייקים: טעמא [הסנעס, דווקא] מפני שלא יצא מהן דם הריהם נאכלים בידיים מסואבות, הא [הרי"] אם יצא מהן דם – אין נאכלים בידיים מסואבות. ויש לתמוה: אמאי [ומדוע?] הלא סתם ידיים בדרגת שניות לטומאה הן, ואין שני לטומאה שנגע בחולין עושה שלישי בחולין שנגע בהם, אינו מטמא אותם כלל, אלא רק בתרומה וקדשים! ומוסיפים: וממאי [ומנין] שבבהמה חיה ועוף של חולין עסקינן [עוסקים אנו]. ולא בקדשים, שסתם ידיים מטמאות אותן? דקתני [שהרי הוא שונה] בה חיה, שאילו היה מדובר בקדשים, היה בקדשים מי איכא [האם יש]? הרי אין קרבן מן החיה! ותו [ועוד], אי [אם] מדובר בקדשים, כי [כאשר] לא יצא מהן דם כשרה היא?

והרי בקדשים הוא עצמו לדם הוא צריך, לצורך זריקה על המזבח, וקרבן שלא נזרק דמו לא הורצה! ותו [ועוד]. אי [אם] מדובר בקדשים, כי [כאשר] יצא מהן דם מי [האם] מכשיר הוא לקבל טומאה? והאמר [והרי אמון] ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מנין לדם קדשים שאינו מכשיר אוכלים לקבל טומאה? שנאמר: "על הארץ תשפכנו כמים" (דברים יב, טז), ומכאן אנו למדים שדם שנשפך כמים, שאין בו שימוש, כלומר, דם חולין – הוא מכשיר אוכלים לקבל טומאה, כמים שהזכיר הכתוב בענין זה ("וכי יותן מים על זרע" וכו'. ויקרא יא, לח), אבל דם שאינו נשפך כמים, דם הקדשים, שמקבלים אותו בכלי לשם זריקה על המזבח – אינו מכשיר! ותו [ועוד] יש לשאול: אי [אם] מדובר בקדשים, הרי גם כן [כאשר] לא יצא מהם דם לא מתכשרי [אינם מוכשרים] לקבל טומאה, מכל מקום ליתכשרי [שיהיו מוכשרים] לקבלת טומאה בחיבת הקדש, דקיימא לן [שמוחזק בידינו] שחיבת הקדש מכשרתן לקדשים לקבל טומאה, אף על פי שלא באו עליהם משקים! אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו: הכא [כאן] במשנתנו בחולין שלקחן [קנה אותם] בירושלים בכסף מעשר שני עסקינן [עוסקים אנו]. שיש להם קדושת מעשר שני, ושני עושה בהם שלישי. ומשנה זו שלא כשיטת ר' מאיר היא, דתנן [ששנינו במשנה]:

כגון שרך ונבלה, שהגונג בהם או הנושא אותם נעשה ראשון לטומאה (או "ולד הטומאה"), הגונג בו נחשב שני לטומאה. ואמנם לענין תרומה השני עושה שלישי לטומאה לפסולו (שהתרומה נטמאת אך אינה מטמאה תרומה שנגעה בה). וכן בקדשי השלישי עושה רביעי, אבל בחולין שני לטומאה אינו עושה שלישי, שמה שנגע בו אינו טמא כלל. ושאל הרא"ש: ואפילו היה שני עושה שלישי בחולין מה בכך? והרי אין איסור לאכול בשר שנטמא, שאדם אינו מוזהר מלהיטמא! והסביר כי כונת המשנה היא, שאפילו הורצה לאכול תרומה וקדשים (שיש בהם איסור טומאה) לאחר שאוכל בשר זה, רשאי לאכול אותו בידיים מסואבות, שאינו נטמא בכך. אמנם רש"י להלן (לה,א) כתב כי יש איסור על האדם להיטמא ולפסול את גופו (וראה תוס' שם).

ליתכשרי בחיבת הקדש כמבואר להלן (לו,ב), למדו חכמים מן הכתובים כי גם קדשים שלא הוכשרו על ידי משקה הוכשרו לקבל טומאה ב"חיבת הקודש" – בגלל התאווה לקודש (רי"ח), או משום החשיבות של הקודש, ואף דברים שאינם מאכל כלל, כגון עצים ולבונה, מקבלים טומאת אוכלין. ונחלקו ראשונים ואחרונים האם דבר זה הוא מדין תורה הוא, או מעלה היא שעשו חכמים בקדשים.

הקשה הרמב"ן: ואפילו אם יוכשרו בחיבת הקודש, מה בכך? הרי אין טומאת ידים במקדש, שלא גזרו על כך חכמים (פסחים יט,א)! ותירץ שדבר זה נאמר לגבי הכהנים בעבודתם, ומפני שכהנים וזוים הם, אבל לענין אכילת קדשים על ידי הבעלים גזרו. ויש שכתב שרק בקדשי קדשים הנאכלים בעזרה לא גזרו, אבל על קדשים קלים הנאכלים בכל ירושלים גזרו (תוס' חיצוניות).

בחולין שלקחן בכסף מעשר מי שאינו יכול לעלות לירושלים כדי לאכול שם את המעשר השני שהפריש מתבואתו, פודה אותו ומעלה את הכסף לירושלים, ושם קנה בהם בכך וצאן ושאר דברים, ואוכלם בירושלים (דברים יד, כד–כו). וכשם שנאסר לאכול מעשר שני בטומאה, שנאמר "ולא אכלתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) כך נאסר לאכול בטומאה מה שנקנה בכסף מעשר שני, שהקדושה שבמעשר תחללה עליו.

אורח ההלכה

השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם – הרי אלו מותרים, ואין אומרים שמא מתים היו. כמשנה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ד הי"ג. שרע יו"ד כח, כב).

ידיים שניות הידיים שניות מדברי סופרים לעולם, שאין טומאתן אלא מדבריהם, וכשגזרו טומאה עליהן גזרו שהיו כשני לטומאה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ח ה"ב).

ואין שני עושה שלישי בחולין הראשון שבחולין טמא ומטמא. השני פסול ולא מטמא. ואין השני עושה שלישי בחולין. (רמב"ם שם פ"א ה"ב).

דם קדשים אינו מכשיר דם הקדשים והמים שמשתמשים בהם בעזרה טהורים לעולם, ואינם נטמאים ולא מכשירים. ודבר זה הלכה מפי הקבלה, לפיכך קדשים שנשחטו בעזרה אינם מוכשרים על ידי דם השחיטה לקבל טומאה. (רמב"ם שם פ"י ה"טז).

חיבת הקדש מכשרתן אוכלים של חולין או תרומה שלא הוכשרו לקבל טומאה, אוכלים אותם בידיים מסואבות. אבל בקדשים אמרו חכמים שחיבת הקדש מכשרתם, ואסור למי שידיו טמאות לאכול קודש אף שלא הוכשר (ולמרות שאינו נוגע בעצמו בבשר). וכל שכן שאם נגעה טומאה באוכלים של קודש – נטמא, אף על פי שלא הוכשרו. (רמב"ם שם פ"ב הי"ג. שם הלכות טומאת אוכלין פ"י הי"ז).

מסורת הש"ס

- ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב.
- ראה חולין ע"ד.
- ברכות נב,א. חגיגה כ"ב.
- ראה חולין כט,א.
- פסחים טו,א. כ"א, כ"ב.
- חולין לו,ב. ילק"ש תורה תצט. תתפ. תתפד. וראה ירושלמי תרומות פ"ח הי"ד. שם ערלה פ"ג הי"א. שם פסחים פ"א הי"ח.
- ראה פסחים כ,א. חגיגה כ"ד, חולין לו,ב. מנחות ק"ב, ק"ב.

גרסות

זאילו קדשים בכת"ימ: **ואילו בקדשים**.

ותו אי בקדשים בכת"ימ מלים אלו חסרות.

ותו אי בקדשים... ותו אי בקדשים בכת"ימ ועוד: **ותו בקדשים... ותו בקדשים**.

כי לא יצא מהן דם כשרה בכת"ימ ועוד: **כי לא יצא מהן דם כשרין**.

לשוך

מסואבות

השורש "סאב" אינו מצוי במקרא, והוא מצוי בארמית של התרגומים בתרגום של "טמא". בלשון המשנה הוא מצוי בשני הקשרים, האחד – של מוס "ירעה עד שיסתאב", והאחר, כמו לפנינו – טמא (ובתוספתא הוא מצוי בצורה "סאבות"). לפי ההקשר המדויק של הדברים אין מדובר בידיים טמאות ממש, אלא בייסתם ידים", שלא ניטלו ונטהרו, וחכמים הם שקבעו כי הן נחשבות טמאות. יש שהבינו, לפי ההקשר האמור, כי "ידיים מסואבות" משמעו ידים מלוכלכות, שלא הקפידו על נקינות, ולכן יש לחשוש לטהרתן. במשך הדורות השתמשו ב"סאב" בהקשר רחב יותר, כביטוי לכלוך במונח המוסרי, לחטא, כפי שמצוי רבות במקרא.

השוהט

כל הטעון ביאת מים, טבילה או נטילת ידים, מדברי סופרים, אף שמן התורה הוא טהור – הריהו שני לטומאה, שמטמא את הקדש, כגון בשר קדשים, ופוסל את התרומה, והיא עצמה טמאה, אבל אינה מטמאה תרומה אחרת שנגעה בה, ומותר בחולין ובמעשר שני, אלו דברי ר' מאיר, וחכמים אוסרים במעשר. ומכאן שלשיטתם מעשר חמור מן החולין, ושני שנגע במעשר עושה אותו שלישי, וכשיטת משנתנו. מתקיף לה [מקשה על כך] **רב שימי בר אשי: ממאי [ממה. מנין] מסיק אתה שכן היא דעת חכמים? דלמא [שמא] עד כאן לא שמענו כי פליגי רבנן עליה [חלוקים חכמים עליו] על רבי מאיר אלא ביחס לאכילת מעשר, שאסור לשני לטומאה לאכול מעשר, אבל בנגיעה במעשר וכן באכילה של חולין לא פליגי [אינם חלוקים].** וגם הם מתירים, שלדעתם אין שני שנגע במעשר עושה אותו שלישי לפוסלו. והא [והרי זו] ששינו במשנתנו – בענין נגיעה היא, מדקתני [ממה שהוא שונה] בלשון "נאכלין בידיים מסואבות", ולא "אוכלים אותם בידיים מסואבות"; מי לא עסקינן [האם אין אנו עוסקים] במקרה דקא ספי ליה חבריה [שמאכיל אותו חבירן] שידיו מסואבות, והאוכל עצמו אינו נוגע בהם? ודווקא מפני שלא הוכשרו בדם הותר לגעת בהם בידיים מסואבות, אבל אם הוכשרו בדם – אסור לנגוע בהם בידיים מסואבות! ואם כן לא ניתן להעמיד את משנתנו בבשר שנקנה בכסף מעשר שני. אלא אמר רב פפא: הכא [כאן] במשנתנו, בידיים שהן תחלות (בדרגת ראשון) לטומאה עסקינן [עוסקים אנו], שמטמאות את החולין (אם הוכשרו), ומשנתנו שיטת ר' שמעון בן אלעזר היא, הסבור שיש ידים שהן נחשבות

תחילה לטמא את החולין. דתניא [משנויה ברייתא]: כשאמרו חכמים שידים נחשבות תחלות לטומאה, אין אומרים שהידים תחלות לענין חולין, אלא רק לענין תרומה וקדשים. ר' שמעון בן אלעזר אומר משום (בשם) ר' מאיר: כשאמרו חכמים שידים הן תחלות, לטמא אוכלים – הרי זה לחולין, וכשאמרו שהן שניות – הרי זה לתרומה לפוסלה. ותוהים: תחלות לחולין – אין [כך]. לתרומה – לא? כיצד אפשר לומר שראשון לטומאה לא יטמא את התרומה? אלא הכי קאמר [כך הוא אומר]: כשאמרו שהן תחלות – אף לחולין נאמר הדבר, אבל כשגזרו עליהן שתהיינה שניות – לתרומה אין [כך] נאמר הדבר, שהן פוסלות אותה, לחולין – לא, שאין שני עושה שלישי בחולין. ושואלים: ומי איכא [והאם יש] ידים שהן תחלות לטומאה? ומשיבים: אין [כך]. דתניא [משנויה משנה]: הכניס ידיו בלבד לבית המנוגע בנגע צרעת – ידיו תחלות לטומאה, כאילו היה נכנס כולו לבית, שנאמר בו שהוא טמא (ויקרא יד, מו), אלו דברי ר' עקיבא, וחכמים אומרים: ידיו שניות. ומסבירים את המחלוקת: דכולי עלמא [לדעת הכל] ביאה במקצת לבית המנוגע – לא שמה (אינה נקראת) ביאה, לטמא את הנכנס, ולכן מי שהכניס רק ידיו לבית אינו נטמא כלל מדין תורה. והכא [וכאן] בגזירה שגזרו חכמים לטמא את ידיו כשהכניסם לבית המנוגע, אטו [משום] כל גופו, כדי שלא יבוא להיכנס כל גופו לבית המנוגע, קא מיפלגי [חלוקים הם]. מר [זכנס זה, ר' עקיבא] סבר [טוב]: כשגזרו על ידיו – כגופו שוינהו רבנן [עשו אותם חכמים], ולכן הן תחילות לטומאה, ומר [זכנס זה, חכמים] סבר [טוב]: ידים שנכנסו לבית המנוגע – כידים דעלמא [בכלל] שוינהו רבנן [עשו אותם חכמים]. ככל ידים שגזרו עליהם חכמים טומאה, שהן שניות לטומאה. ושואלים: אם כן, מדוע מעמידים את משנתנו כר' אלעזר בר' שמעון? ולוקמה [ושיעמיד אותה] את משנתנו כר' עקיבא,

דכולי עלמא ביאה במקצת לא שמה ביאה – ואפילו לריש לקיש דאמר (זבחים ע"ו ב) פרה פי"א מ"ה. חגיגה יח,ב. סוטה ל,א. ירושלמי ביכורים פ"ב ה"א. שם חגיגה פ"ב ה"ה. תוספתא טהרות פ"א ה. ג. ידים פי"ג מ"א. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ה. ד. (הענין) יומא לא,א. זבחים לב,א–לג,א.

מסורת הש"ס

א. פרה פי"א מ"ה. חגיגה יח,ב. סוטה ל,א. ירושלמי ביכורים פ"ב ה"א. שם חגיגה פ"ב ה"ה.

ב. ירושלמי ברכות פ"ח ה"ג. שם ביכורים פ"ב ה"א. שם חגיגה פ"ב ה"ה. וראה תוספתא טהרות פ"א ה.

ג. ידים פי"ג מ"א. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ה.

ד. (הענין) יומא לא,א. זבחים לב,א–לג,א.

גדרות

דקא ספי ליה חבריה
בכתייב: **דקא ספי לחבריה.**

ידים כידים דעלמא
בכתייב ועוד: **ידיו כידים דעלמא.**

חולין

לג ע"ב

כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים – כל שהוא מן התורה טהור, וסופרים גזרו עליו טומאה, כגון הידים והכלים שנטמאו צמסקין, והנא ראשו ורזו צמים שאזנין, וכל האמורים צ"ציאות השצת" [שצת יג,ג] אלל שמונה עשר דצר – כולם טומאת שני לטומאה גזרו עליהם, ומטמא את הקדש עד שעושהו שלישי, וטמא הוא, שעושה רביעי. ופוסל את התרומה –

דשלישי צתרומה פסול, ולא עמיד רביעי. צמסכת סוטה [כט,א] נפקא לן מטבול יוס נקל וזומר. וחכמים אוסרים במעשר – אלמא, שאני מעשר מחולין. ממאי – לפת מדרבנן דשמי עושה שלישי צמעשר? דלמא עד כאן – לא קאסרי רבנן אלל דאסור לאכול מי שידיו מסואבות, או הנא צמים שאזנים לא יאכל צמעשר, ד"אסורין צמעשר" – אכילה משמע, אלל צאכילה דחולין מודו, וצנגיעה דמעשר נמי לא אסרי. ומתניתין אסר להו אפילו צנגיעה. מדקתני נאכלין – ולא קתני: "אוכלין מי שידיו מסואבות", דנידוק מניה: הא יאל דס לא יאכלס. אלל: נאכלין לאתריס על ידי מי שידיו מסואבות. דקספי ליה חבריה –

וצהא דייקין: הא הוכשרו – אין נאכלין לאתריס, אלמא פסלא צבו נגיעת שני, והא לינא למאן דאמר! מי לא עסקינן כו' – כלומר, מי לא משמע נמי נאכלין לאתריס, ואפילו הכי דייק מתניתין: הא יאל מהן דס אין נאכלין? הכא – מתניתין דדייק: הא הוכשרו פסלא צבו נגיעת ידים מסואבות – לאו צידים שניות קאמר, אלל צידים תחלות. ולקמיה מפרש הי מינהו ידים תחלות. ומתניתין דקאמר ידיים תחלות הוכרו אף להיות ראשונות לחולין – רבי שמעון טן אלעזר היא. דתניא אין ידים תחלות לחולין – צמקוס שהוכר ידים תחלות, כגון ידים שהוכנסו לבית המנוגע, דמיקרו תחלות – לא הוכרו אלל חולין, דצחולין לא הוו אלל שניות, אלל לענין תרומה וקדשים שוינהו תחלות. מה שאין כן צבאר ידים, דאפילו לתרומה – שניות הויין. רבי שמעון בן אלעזר אומר ידים תחלות – הוכרו אלל חולין. וידים שניות, כגון ססס ידים – הוכרו אלל תרומה, לעשותה שלישי ולפוסלה. הכניס ידיו – כשנטלן וטיהרן מטומאת ססס ידים. ביאה במקצת לא שמה ביאה – דלי שמה ציאה – היו כל גופו טמא, ועמי טבילה משום "והנא אל צבית" (ויקרא יד, ואנן ידים הוא דצמטינן. וטעמא דתרוייהו, משום דגזרו ידיו אטו ציאת כל גופו, וצהיאל גזרה פליגי איזו טומאה גזרו על ידיו, רבי עקיבא סבר: ידיו גזרו רבנן שיהו תחלות כגופו אס נכנס סס, דהוי ראשון מדלורייתא. כידים דעלמא – ונפקא מניה, דאפילו נטלן ומיד הכניסן, ולא נגעו צשום דצר – הוו שניות צחמת ציאה. ונוקמה – למתניתין כרבי עקיבא. דהא סתימתאה הוא, ורובא דסתמי אלינא דרבי עקיבא, דקסס משנה רבי מאלי וססס ספרלא רבי יהודה וכולהו אלינא דרבי עקיבא [סנהדרין פו,א]. וכיון דשמעת דרבי עקיבא דאמר ידיו תחלות, אוקי למתניתין צדידיה!

תוספות

זדלמא עד כאן לא פליגי אלא באכילה – אף על גב דנקט לשון "דלמא", נראה שכן הוא האמת. וברייאת מוכחת כן, ד"אסורין במעשר" משמע באכילה. ובפרק "חומר בקדש" (חגיגה יח,ב) לא גריס "ודלמא" בשום ספר.

ובאכילה דחולין לא פליגי – לא היה צריך כאן לאכילה דחולין, אלא אגב דנקטיה במסכת חגיגה (יח,ב) נקטיה הכא.

והא נגיעה היא מדקתני ונאכלין – ואם תאמר: ואפילו אם היה תנן "אוכלין" יכול לדקדק דבנגיעה איירי, דאי בנגיעה שרי – אמאי לא יאכל כשיצא מהן דם, כיון דאין גופו טמא ומותר ליגע? ויש לומר: דהחמירו חכמים שלא לאכול כשיש לו ידים מסואבות אף על גב דמותר ליגע.

לב,ב): טמא שהכניס ידו לפנים לוקה – היינו דוקא במקדש, דדרשינן מדכתיב

לענין תרומה נאמר הדבר, שאם נגעו בתרומה עשאה שניה לטומאה, כך שאם נגעה בתרומה אחרת עשתה אותה שלישית לטומאה (ופסולה, אך אינה מטמאה), ויותר מזה לענין קדשים, שאם נגעו הידים בקודש עשאוהו שני לקודש, שהוא מטמא שלישי שנגע בו, והשלישי פוסל רביעי. אבל לענין חולין אין להן דין ראשון לטומאה, לעשות את החולין שנגעו בו שני לטומאה (שהוא פוסל תרומה, ועושה משקים שנגעו בו להיות ראשונים לטומאה, להלן לד,א), אלא לעולם שניות הן, ואין שני עושה שלישי בחולין.

רבי שמעון בן אלעזר אומר וכו' **ידים תחלות לחולין ושניות לתרומה** בתוספתא (טהרות פ"א ה), הגרסה היא: תחלה לקודש ושניות לתרומות. **ולוקמה כרבי עקיבא** כלומר, אם מסבירים את משנתנו בידיים שהן תחילות לטומאה, מדוע להעמידה כשיטת היחיד של ר' אלעזר בר' שמעון? מוטב להעמידה כשיטת ר' עקיבא. שסתם משנתנו הולכת כשיטתו (ראה סנהדרין פו,א) (רש"י).

אורה ההלכה

כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים, גזרו חכמים שיהיה שני לטומאה, כגון: הידיים, או הבא ראשו ורובו במים שאובים, או שנפלו על ראשו ועל רובו שלושה לוגים מים שאובים, וכן כל הטעון הערב שמש, בין אדם בין כלים. ולכן, אם נגעו אלה בחולין – הרי הם טהורים ולא מטמאים, שאין שני עושה שלישי בחולין. ואם נגעו בתרומה – הריהו שלישי, ופסולה ולא מטמאת, שאין שלישי עושה רביעי בתרומה. נגע בקודש – הריהו שלישי טמא, והרביעי פסול ואינו מטמא, שאין רביעי עושה חמישי לעולם. כברייאת. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטהומאות פ"ח ה"ב. פ"ט ה"א. פ"י ה"ב. פ"יא ה"ב. פ"יא ה"ד. פ"יא ה"ג).

הכניס ידיו לבית המנוגע כשגזרו חכמים טומאה על הידים גזרו שיהיו כשני לטומאה, אפילו הכניס ידיו לבית המנוגע. כחכמים. (רמב"ם שם פ"ח ה"ב).

מסורת הש"ס

ה. משנה סוטה כז.ב. פסחים יח.א. ירושלמי פסחים פ"א ה"ז. שם חגיגה פ"ג ה"ב. שם סוטה פ"ה ה"ב. תוי"כ ויקרא יא. לג. ילק"ש תורה תקמ.

ו. טהרות פ"ב מ"ב. שבת יד.א. סוטה ל.א. חולין לד.ב. לח.א. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב.

גרסות

דהא שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר בחלק מכתה"י: והא אמר רבי עקיבא.

וכל כלי חרש וגוי יטמא ברוב כתה"י: כל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא.

אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא בכתה"ימ ועוד: רבי אלעזר אמר רבי אושעיא.

דתניא רבי אליעזר אומר יש בכתה"י: דתנו רבי אליעזר אומר וכן במקבילות, וכן הגיהו בדפוסים.

האוכל אוכל ראשון ושני שני בכתה"מ: **האוכל מאכל ראשון ומאכל שני שני**.

שאמר: ידינו תחלות הויין [ה]! ומשיבים: **דלמא כי קאמר** [שמא כאשר אומר] ר' עקיבא שידיים תחילות לטומאה — **הני מילי** [דברים אלה אמורים] **בתרומה וקדשים, דחמירי** [שהם חמורים], **אבל לענין חולין אף הוא מודה ששניות הויין [ה]. ומקשים: וליהויין נמי** [ואף אם יהיו גם כן] **שניות**, נוכל להעמיד את משנתנו כדעתו, **דהא שמעינן ליה**

[שהרי כבר שמענו אותן] את ר' עקיבא שאמר: **שני עושה שלישי בחולין**. ולפי שיטתו, אם היה הבשר מוכשר בדם אינו רשאי לאוכלו בידיים מסואבות, שהן שניות לטומאה! דתנן [ששנינו במשנה], **בו ביום שמינו את ר' אלעזר בן עזריה לראשות הישיבה ביבנה, דרש ר' עקיבא: מה שנאמר בטומאת השרצים "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא" (ויקרא יא, לו), יש לדייק בו: "טמא" לא נאמר על מה שבתוך הכלי, אלא "יטמא" — לטמא אחרים, לימד על ככר שבתוך הכלי שהשרץ נפל לתוכו, שהוא שני לטומאה, שהוא עושה שלישי בחולין! ומשיבים: דלמא הני מילי [שמא דברים אלה]. ששני עושה שלישי, נאמרו בטומאה דאורייתא [שמן התורה]. כגון שרץ, אבל בדרבנן [בטומאה שמדברי סופרים] לא, וטומאת סתם ידים שבמשנתנו מדברי סופרים היא. הסבר אחר למשנתנו אמר ר' אלעזר אמר ר' הושעיא: הכא [כאן] שדייקנו כי בשר חולין שהוכשר בדם**

השחיטה אינו נאכל בידיים מסואבות, שהן שניות לטומאה, מפני שהן גורמות לו טומאה — בחולין שנעשו על טהרת הקדש עסקינן [עוסקים אנו]. שנוהגים בה דיני טהרה כאילו היו קדשים, ויש בהם שלישי לטומאה. ומשנתנו היא שאל כדעת ר' יהושע, שהוא סבור שאין שני עושה בהם שלישי. דתניא [ששנויה משנה], ר' אליעזר אומר: האדם **האוכל אוכל** (מאכל) שהוא ראשון לטומאה — נעשה הוא עצמו ראשון לטומאה, וכן האוכל אוכל שני — נעשה שני, וכן האוכל שלישי — נעשה שלישי. ר' יהושע אומר: **האוכל אוכל** שהוא ראשון, וכן האוכל אוכל שהוא שני — הריהו נעשה שני לטומאה. אם אכל מאכל שהוא שלישי — הריהו נעשה עצמו **שני לקדש**, ועושה שלישי ורביעי בקודש. ואולם אין הוא נעשה **שני לתרומה**, ואם נגע בתרומה — אינו פוסל אותה. וכל זה הוא בחולין שנעשו על טהרת תרומה. ונדייק מכאן: בחולין שנעשו על טהרת תרומה — אין [כן]. אבל בחולין שנעשו על טהרת הקדש — לא, משמע שקסבר [סבור הוא] ר' יהושע: חולין שנעשו על טהרת הקדש **לית בהו** [אין בהם] **שלישי**. ושואלים: ולוקמה [ושיעמיד אותה]

הני מילי בטומאה דאורייתא אבל בטומאה דרבנן לא — תימה: דבפרק חמישי דסוטה (ל,א) אמר רבי אסי: רבי מאיר ורבי יהושע סברי אין שני עושה שלישי בחולין, רבי מאיר — דתנן: כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים כיו ומותר בחולין. ומאי ראיא מייית מיניה? הא רבי עקיבא מודה בטומאה דרבנן כדאמר הכא. דמשמע דאתא לאפקוי מדרבי עקיבא דאמר התם לעיל: שני עושה שלישי בחולין! ויש לומר: דרבי אסי לית ליה דיחוי דהכא. והשתא לרבי אסי, ההיא דפרק קמא דשבת (ג,ב) דאלו פוסלין את התרומה, דמשמע: תרומה ולא חולין — אתא דלא כרבי עקיבא, דאפילו בטומאה דרבנן סבר דשני עושה שלישי בחולין.

האוכל אוכל ראשון ראשון — בפרק קמא דשבת (יד,א) מפרש טעמא: משום דזימנין דאכיל אוכלין טמאים ושקיל משקין דתרומה ושדי בפומיה. ואם תאמר: ואמאי הוי ראשון? בשני סגי! וכי תימא: משום מעשר שני דאין שני פוסלו, והלא אפילו משקים חולין נעשים ראשונים על ידי שני! ויש לומר: דרבי אליעזר משה מדותיו לעשות אוכל כמאכל לגמרי.

אבל לחולין שניות הויין — הלכך מוקי לה כרבי שמעון בן אלעזר, דאמר כהדיא: אף לחולין הן תמלות. וליהויין נמי שניות — וכרבי עקיבא מתוקמא שפיר. דהא שמעינן ליה דאמר שני עושה שלישי בחולין — הלכך, ילא מהס דס — פסלו צהו ידים. דתנן — ביום — יוס שמינו את רבי אלעזר בן

עזריה נשיא. וכל היכא דתני "צו ציוס" סתמא הוהא יומא הוה, והכי אמרינן צנרכות (כת"ח). שרץ שנפל לאויר תנור, והכי הוה ראשון, והתנור מטמא מה שבתוכו והו שני. וכתיב "טמא", ומשמע: יטמא, אלמא עביד שלישי. על ככר — דסתם תנור ככרות צתוכו. שמתמא את השלישי — וקרא משמע צין חולין וצין תרומה. בטומאה דאורייתא — כגון שרץ. אבל בטומאה דרבנן — כגון ידים, דמדרבנן הוה דהויין שניות. על טהרת הקדש — כגון אדם הרגיל לאכול קדשים, ורז"ה להיות רגיל תדיר צשמירת טהרתן, ושומר אף חולין מכל טומאות הפוסלות נקדש. ואשמעינן דשני עביד צהו שלישי. ודלא כרבי יהושע — דאמר: חולין שנעשו על טהרת הקדש לא פסיל צהו שלישי, דצטלה דעמו, ואין יכול להתפס על חולין טהרת הקדש. האוכל אוכל ראשון — נעשה גופו ראשון להיות מגעו שני, והאוכל אוכל שני — נעשה גופו שני להיות מגעו שלישי, והאוכל שלישי — שלישי. ולקמיה מפרש טעמא דרבי אליעזר דמשוי אוכל כמאכל עלמו. ודוקא שאכל חצי פרס, שזהו שיעור אוכלין טמאין לפסול את הגוייה, והן שמי צליים כדאמר בעירובין (פג,ח), אכל צנגיעה לא מטמא אוכל אדם, שאין אדם וכלים מיטמאין אלא מאצ הטומאה. רבי יהושע אומר האוכל אוכל ראשון — או אוכל שני — הוי שני. דסצירא ליה לרבי יהושע דלא משוינן אוכל כמאכל. ולקמיה מפרש כי אכיל אוכל שני אמאי משוי ליה שני. שלישי שני לקדש — האוכל מאכל שלישי נעשה גופו שני לקדש, ועביד שלישי ורביעי. ולקמיה מפרש טעמא. ואין שני לתרומה — דחי נגע לתרומה — לא פסל לה. אכל מיכל תרומה אסור, דשלישי מיהא הוי ליאסר צאכילה. דאף על גב דאמר רבי יהושע: אין אוכל נעשה כמאכל — הני מילי צאוכל אוכל ראשון, דלא הוי ראשון למיעבד שני, אכל לאיטסורי צאכילה מודה דשלישי עביד האוכלו שלישי. והכי נמי אמרינן לקמן (חולין לד,ג) צשמעין. [המשך דף לד,א].

תוספות

"בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה", מה נגיעה במקצת שמה נגיעה — אף ביאה במקצת במקדש שמה ביאה. **הני** מילי בטומאה דאורייתא אבל בטומאה דרבנן לא — תימה: דבפרק חמישי דסוטה (ל,א) אמר רבי אסי: רבי מאיר ורבי יהושע סברי אין שני עושה שלישי בחולין, רבי מאיר — דתנן: כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים כיו ומותר בחולין. ומאי ראיא מייית מיניה? הא רבי עקיבא מודה בטומאה דרבנן כדאמר הכא. דמשמע דאתא לאפקוי מדרבי עקיבא דאמר התם לעיל: שני עושה שלישי בחולין! ויש לומר: דרבי אסי לית ליה דיחוי דהכא. והשתא לרבי אסי, ההיא דפרק קמא דשבת (ג,ב) דאלו פוסלין את התרומה, דמשמע: תרומה ולא חולין — אתא דלא כרבי עקיבא, דאפילו בטומאה דרבנן סבר דשני עושה שלישי בחולין. **האוכל** אוכל ראשון ראשון — בפרק קמא דשבת (יד,א) מפרש טעמא: משום דזימנין דאכיל אוכלין טמאים ושקיל משקין דתרומה ושדי בפומיה. ואם תאמר: ואמאי הוי ראשון? בשני סגי! וכי תימא: משום מעשר שני דאין שני פוסלו, והלא אפילו משקים חולין נעשים ראשונים על ידי שני! ויש לומר: דרבי אליעזר משה מדותיו לעשות אוכל כמאכל לגמרי.

קייונים

בו ביום הוא היום שהעבירו בו את רבן גמליאל הנשיא מראשות הישיבה ביבנה, לאחר שציער את ר' יהושע שהיה סבור שלא כמותו, ומינו תחתיו את ר' אליעזר בן עזריה (ברכות כז.ב). ושני דברים עיקריים נתחדשו באותו יום, האחד — שנתרבו הלומדים בבית המדרש, שבאותו היום ניתנה רשות לכל התלמידים להיכנס לבית המדרש. ועוד נתחדשו באותו יום הלכות מרובות שנאמרו בבית המדרש, ומסכת עידות נשנתה באותו יום. ואמרו חכמים כי כל מקום שנאמר "בו ביום" כוונתו לאותו יום (ראה שם כח,א).

טמא לא נאמר אלא יטמא כיון שדי היה לכתוב "טמא" ונכתב "יטמא", יש לקרוא מלה זו כאילו היא מנוקדת "יְטַמֵּא". ונמצא שכלי החרס שהשרץ (שהוא אב הטומאה) נפל לתוכו, ונעשה ראשון לטומאה, עושה את האוכל שבתוכו שני לטומאה, ואותו שני לטומאה מטמא אחרים.

דלמא הני מילי בטומאה דאורייתא בתוס' העירו כי ממסכת סוטה (ל,א) נראה כי יש מחלוקת בהבנת דעתו של ר' עקיבא, ורב אסי סובר שלדעתו גם בטומאה דרבנן שני עושה שלישי בחולין.

בחולין שנעשו על טהרת הקדש שיש שהיו מקפידים לנהוג טהרה באכילת החולין כאילו הם קודש, כדי שלא להיכשל (הם ובני ביתם) בשמירת הטהרה באכילת קדשים, וכגון מי שרגיל לאכול קדשים, כהנים, או אנשים הגרים בירושלים (רש"י). או מי שרגיל לעסוק בקדשים, כגון שמספק קמח, יין או שמן לבית המקדש (מאירי חגיגה יח,ב). ואף לאחר חורבן הבית היו כאלו שנהגו לאוכל חוליהם על טהרת הקדש, מתוך צפיה לבנין המקדש (ראה נדה ו,א וברשב"א שם). וכשם שהיו שנהגו לאכול חוליהם על טהרת הקדש כך היו שנהגו לאכול חוליהם על טהרת התרומה. ומן הסתם היו אלה רבים יותר מהאוכלים על טהרת הקודש, וכללו משפחות רבות של כהנים, שהתרומה נאכלת בכל מקום, ולאו דווקא בירושלים כמו הקדשים.

ודלא כרבי יהושע אלא כר' אליעזר החולק עליו (ראה להלן). וכתב הרשב"א כי לא נאמר כאן בלשון חיובית "וכר' אליעזר", מפני שר' אליעזר "שמותו" היה, מתלמידי בית שמאי, ור' יהושע מבית הלל שהלכה כמותם, ואנו מעדיפים תחילה להעמיד את משנתנו כשיטתו. או משום שמה שדייקנו שמשנתנו היא שלא כר' יהושע הוא ממה שנאמר בסוף דבריו "בחולין שנעשו על טהרת תרומה", אבל ייתכן כי דבר זה מוסב גם על דברי ר' אליעזר, שגם מה שהוא אמר שהאוכל שלישי נעשה שלישי הוא דווקא בחולין שנעשו על טהרת תרומה, אבל בחולין שנעשו על טהרת הקודש אין שלישי, ולכן אין לומר בוודאות שמשנתנו כשיטתו.

האוכל אוכל ראשון כל אלו טומאות שמדברי סופרים הם, שמדין תורה אין אוכל מטמא אדם, שאין אדם נטמא אלא מאב הטומאה, ואוכל אינו נעשה לעולם אב הטומאה. וכאן אין מדובר בטומאה שבמגע, אלא רק בטומאה הבאה על ידי אכילה, שאכל כחצי פרס אוכלים טמאים (לשיטת רש"י, והוא שיעור שתי ביצים), או כביצה (לשיטת רבינו תם). ולדעת ר' אליעזר עשו חכמים את דינו של האדם האוכל כדינו של המאכל, ולדעת ר' יהושע אין עושים את האוכל כמאכל, אלא באופן הרגיל, שהראשון עשה שני, והשני עושה שלישי וכו'. ובהמשך